

Darázsfészek*

Lengyel sógor

A délvidéki magyarság hentesei, a tartományi katonai közigazgatás partizán tisztjei, akik megszervezték és kiviteleztek több ezer ártatlan magyar kivégzését, olyan újnagyfényi telepes gyereket, akkor már felcseperedett fiatalembert, partizánnak kinevezett harcost küldtek Lengyel sógorért, aki valamikor gyerekkorában neki köszönhetette, hogy megtudta, mi a Stolwerck cukorka, meg a tejes csokoládé.

Talán ezzel magyarázható, hogy amikor a roszszat sejtő Lengyel sógor megkérdezte tőle, téli kabátján kívül vigyen-e magával meleg pokrócot, azt válaszolta:

„Čika Pišta, vi čete za sat vremena da se vratite kući, samo vas pozivaju na informativni razgovor.”
Vagyis: „ Pista bácsi, magát csak beszélgetésre hívják. Egy órán belül itthon lesz.”

Nem lehet tudni, a fiatalember őszintén gondolta-e, tehát fogalma sem volt róla, mibe keverték bele, vagy csak megjátszotta a tudatlant.

Tény az, hogy Lengyel sógor elvitele óta sok százezer óra múlt el, s hozzátartozói ma sem tudják, hová hurcolták el, hol verték agyon, hol van jeltelen sírja. Feleségének, Örzse nénémnek, a sok ezer ártatlanul lemészárolt bácskai magyarnak a hozzátartozójához képest legalább annyi „szerencséje” volt, hogy megtudta, mivel vádolták, milyen indoklással gyilkolták le a férjét. Vele együtt beidéztek és elhurcolták vejét, Pimiszer Gyulát is, akit, úgy tűnik, valami csoda folytán, miután félholtra verték, hazaengedték. Azért írom, hogy úgy tűnik, csoda folytán, mert nem valószínűtlen feltételezni, hogy nem tudták eldönteni, magyar-e vagy szláv. Mert a neve sem egyértelműen magyar.

Gyula mondta el, hogy Lengyel sógort azért verték agyon, mert a vendéglőjében tartotta alakuló közgyűlését a magyar Turul Szövetség helyi

tagozata. S a történelemben nehezen eligazodó szerb tiszték ezt a szervezetet fasisztának minősítették.

Szerb kutatók megállapítása szerint Tito korai rendszerében, osztályharc címén, körülbelül 200 000 embert gyilkoltak le. Túlnyomórészt szerbeket, népellenességnek minősítve őket. A magyarok esetében viszont nem volt jelentősége az ideológiának. Elég volt csak magyarnak lenni.

Ezt meggyőzően szemlélteti ez a mi nagyfényi esetünk. Lengyel sógort, a magyart legyilkolták, miközben falunkban a haja szála sem görbült meg a bunyevác Sándor bácsinak, a Bać Šandornak, aki Szálasi uralomra jutásának napján fölvarrta karjára a nyilas keresztet, s mindig büszkén, hivalkodón viselte, amíg a nyilas rendszer meg nem bukott.

Lengyel sógor Pesten végezte el a vendéglátóipari iskolát. A világ egyik leghíresebb éttermében, a Gundelben inaskodott, s ott szabadult fel, vált pincérsegéddé. Bár rokonságban voltunk – én még gyerek – sohasem kerítettem alkalmat arra, hogy megkérdezzem tőle, hogyan vetődött éppen hozzánk, Nagyfényre. Hisz az nyilvánvaló volt, hogy nem közülünk való, vagyis hogy valahonnan jött a családja.

Anyja, Viktor néni – ez a név nálunk, a faluban teljességgel ismeretlen volt –, református hitet vallott, amire a magyar és bunyevác vegyes lakosságú környezetben nem volt példa. Bábaasszony volt. S abban is ritkította párját, hogy férfihez illően ivott. Ittak nálunk az idősebb parasztasszonyok, szinte kivétel nélkül, főleg pálinkát, de titokban, a világ szegénye ragadt volna rájuk, ha kiderül a tényállás. Viktor néni viszont nyíltan ivott. Nem egyszer pityókás állapotban vezette le a szülést. De mindig kifogástalan szakmai tudással és tapasztalattal.

* Az Aracs szerkesztősége ezzel a két írással búcsúzik a közelmúltban elhunyt újságírótól.

Arról volt híres, hogy több évtizedes tevékenység alatt Nagyfényen egyetlen szülőanya sem halt bele a szülésbe.

Volt ugyan egy kivétel, a szépséges alkatú postáskisasszony, akit nyugodtan mondhatunk férjével nagyfényi Júliának és Rómeónak, olyan romantikus elragadtatással szerették egymást. Az a gyönyörű fiatalasszony halt bele a szülésbe. De nem Viktor néni keze alatt, hanem a szabadkai kórház szülészeti osztályán. Minthogy nem bízta magát egy falusi bábaasszonyra. Mondták is a faluban, hogy vesztére, mert Viktor néni keze alatt élve maradt volna.

A hozzánk vetődött Lengyel család soha nem vált egészen nagyfényivé. Nemcsak a már említett reformátusságuk miatt, hanem azért is, mert Pista sógor, Viktor néni fia nem nálunk, hanem Újnagyfényen nyitott vendéglőt. Ennek egyetlen logikus magyarázata csak az lehetett, hogy öccsének, Péternek ott volt hentesüzlete. De nem ott, ahol Lengyel sógor nyitott vendéglőt, hanem a falu Nagyfény felé eső részében.

Fogalma sem volt, hogy ez a vasúttal szegélyezett rész, meg amaz, a Csantavér felőli két teljesen különböző világ. Itt bunyevácok meg magyarok laktak, amott meg kizárólag szerb telepések. Elszigetelődve a környezetüktől, a vasúton túliaktól, valahogy mindig veszélyeztetve érezték magukat. Már csak azért is, mert túl közel voltak egymáshoz, területileg.

Lengyel sógor ebbe a darázfészeknek mondható közegbe robbant be, amelyet az őshonos nagyfényiek a mai napig is Likának, a telepések meg kezdetben hercegovinai szülőfalujuk szerint Hadžicevónak neveztek.

Napokig senki sem nyitott rá ajtót. Amikor aztán egy napon mégis megtették, Lengyel sógor kipatant a söntés mögül, szívélyesen üdvözölte vendégeit s egy asztalhoz invitálta őket. Majd fölvette a rendelést. Nem is sejtve, hogy nem egyszerű vendégek, hanem lényegében nem hivatalos delegáció látogatta meg, hogy kipuhatojja, milyen arrogáns betolakodó furakodott középük.

Lengyel sógor, ahogyan inas korában a Gundelban tanulta, nem alázatosan, csak enyhén udvariasan meghajolt, s nem azt kérdezte, hány pálinkát hozzon, hanem „mit óhajtanak”. S felsorolta a kínálatot, a szilva-, barack- és törkölypálin-

kától a skót whisky-ig, a Martin konyakot meg a Courvoisie-t, majd a borok hosszú sorát.

Ez zavarba hozta vendégeit, mert itt, a kocsmában a pincér csak azt kérdezte, ki milyen mennyiségben kívánja a sligovicát vagy a törkölypálinkát. S nem jött elő semmilyen más kínálattal.

A falu által kiküldött vizit eredménye az volt, hogy az a Lengyel nevű betolakodó, aki nemcsak hogy helybeli, hanem még magyar is, úgy tűnik, rokonszenves üzletember. Nem hiszik, hogy van benne rosszindulat.

Ezután már Lengyel sógor vendéglőjének ajtaja gyakran nyílt, s a helybeliek kezdték otthon érezni magukat nála, a čika Pišťanál. Igazi rokonszenvűket azonban élete egyik legnagyobb gyengeségével szerezte meg.

A hónap egy napját kivéve, valószínűleg ő volt a falu egyetlen antialkoholistája. Aki csak kiszolgált, de nem ivott szeszes italt. Azon az egy napon viszont bement a 25 kilométerre lévő Szabadkára, s ott a Bárányban vagy a város valamelyik más előkelő mulatójában a „sárgaföldig leitta magát”. S ilyenkor mindig kitalált valamilyen eredeti butaságot. Egy alkalommal például két fiáker bérelt, az egyikben ő ült a zenészekkel, akik útközben órákon át megállás nélkül húzták kedvenc nótáit, a másik fiákerbe a kalapját meg a görbebotját helyezte el, amelyeket egyébként sohasem szokott magával vinni.

Így tette meg vidám hangulatban az utat Szabadka és Újnagyfény között. Így érkezett haza tökrészezen az ő kedves Örsikéjéhez. A fiákerben legalább másfél-két kiló legkiválóbb édességgel, a szabadkai Ruff cukorgyár európai színvonalú nyálánkságaival. S elosztotta az üdvözlésére, nem éppen önzetlenül, összesereglett gyerekhad között.

Birkatürelmű Örzse néném már megszokta ezeket a bolondériákat, nem idegeskedett, kifizette a horribilis számlákat. Miközben barátságosan mosolygott vendégeire, s csak annyit mondott: „Bolond lukból bolond szél fúj.”

A falu gyerekei mindig tudták a napot, Lengyel sógor „bolond napját”, s azt is, mikor kell minél közelebb verekedni magukat, a cukorkaosztáshoz, ami Lengyel sógor „bolond napjának” elmaradhatatlan tartozéka volt.

Aztán, ahogy közeledett hozzánk a világháború szele, ez a szél Lengyel sógort is hazasodorta, közénk.

Ő olyan ember volt, hogy ahol megjelent, mindig jött vele valami új. Néha jelentéktelen, szóra sem érdemes, de néha életformáló változás. Jelentéktelennek tűnt, de mégsem volt egészen jelentéktelen például ügyeskedése, hogy a borivó nagyfényiekkel megkóstoltassa a sört. Volt ehhez hasonló próbálkozás máshol is. Lengyelországban például a vezetés vodka helyett borivásra próbálta rászoktatni honfitársait. A legfinomabb portugál és spanyol borokkal tömték meg az üzletek kirakatait. S az állami szubvencióknak köszönhetően valamennyi hozzáférhető, Európában a legolcsóbban vásárolható lett náluk. A lengyelek mégis lényegében maradtak a vodkájuk mellett.

Lengyel sógornak viszont minden megerőltetés nélkül sikerült rávenni a borivó nagyfényi férfiakat, hogy sört is igyanak. Őszintén szólva egyfajta átėjtéshez folyamodott.

Amolyan falusi ünnepnek minősítve kezdeményezését, egy napon bejelentette, hogy vasárnap délután tormás virslire hívja a falu lakosságát. Nagyfényen a virsli szinte ismeretlen fogalom volt. Az ember egy kezének ujjain könnyen megszámlálhatta, hányan ettek életükben akár egyetlenegy virsli is. Ami végső soron nem csoda, hisz a világ legjobb virslijét sem lehet egy napon említeni a nagyfényű házi kolbásszal.

Csak hát itt lényegében nem a kolbász meg a virsli állt szemben egymással, hanem az a szokás, amely szerint a férfi, ha unatkozott otthon, elment a kocsmába, nagyobbreszt leitta magát, amíg az asszony otthon kuksolt, s találgatta, milyen állapotban fog hazajönni kedves férje. Most meg Lengyel sógor valami egészen mást kínál, elsősorban a falu asszonyainak. A tormás virslire való invitálás alatt azt kellett érteni, hogy Lengyel sógor nemcsak a családfőt, a fröccsözéshez szokott férjet, hanem a feleséget is meghívta. S a virsli felszolgálásakor közölte, hogy ahhoz nem megy a bor, helyette sört ajánl. Majd hozta is a habzó italt, a férfiaknak korábban, az asszonyoknak „pohárban”.

Nálunk, Nagyfényen a férfiember általában bort ivott, tisztán, vagy fröccs, esetleg hosszúlépés formájában, az asszonyok meg kútvizet. Legfeljebb a tanítónő, a patikus, meg a Szabadkára járó egy-két hivatalnokfeleség rendelt néhanapján tuttifruttit, valószínűleg a világ legihatatlanabb szeszmentes italát (festett vizet). Most meg Lengyel sógor hozta a sört az asszonyoknak is.

Itt esett meg, hogy Nagyfény történetében először a feleségek a férjükkel egy asztalnál, éppúgy mint ők, élvezettel szürcsölték a frissen habzó italt.

Kiderült, hogy ez a szóra alig érdemes ötlet szép jövedelmet hozott Lengyel sógor konyhájára. Terjedelmes udvarában akkora körtefa nőtt, amekkorát a falu még nem látott. Lengyel sógor a fa törzséhez támasztott egy kis asztalt, arra rátette tölcséres hangszórójú rádióját, a körtefa alá asztalokat és székeket helyezett, s az udvarból kulturális műsorokat sugárzó szabadtéri színházat varázsolt, amely esténként megtelt a környékbeliekkel, akik nem a tyúkokkal mentek aludni, mint addig. Áhítattal hallgatták Karády Katalin bájos, bűgő hangját, a Halálos tavasz színházi közvetítését, meg a többi, akkor érdekes pesti szórakoztató rádióműsorokat. Miközben fogyott a nemrégiben felfedezett új ital, a sör.

Lengyel sógorrólunk, gyerekekről sohasem feledkezett meg. Nagy kertjének végében harminc kasból álló méhészete volt. Ennek köszönhetően a felnőttek élvezetével egybeesett a miénk is. A mézpergetés.

Olyankor Lengyel sógor a körtefa alatt lévő nagyasztalra vajdlingot tett, lépes mézzel. Mi, mint a sáskák rávetettük magunkat, s annyit ettünk belőle, amennyi belénk fért. Egy ilyen pergetésről csak nekem maradt kellemetlen emlék.

A sok bölcs nagyfényű öregasszony között egynek feltűnt, hogy túlságosan vékony dongájú legényke vagyok. Ami végső soron helyes meglátás volt, hisz a két évvel idősebb bátyám kerek tíz kilóval többet nyomott a mázsán, mint én. Ő azonban, mármint az öregasszony, azt mondta, tudja, hogyan lehetne ezen segíteni. Pörgetéskor Lengyel sógor maga helyett engem küldjön be a méhkasba, a mézzel telt keretek kihordására. A méhek megszokják, hogy gazdájuk időnként „védősisak nélkül” bemegy hozzájuk. Én viszont vadidegen voltam, soha sem jártam náluk. Érthető, hogy amikor bementem, tömegesen nekem estek, a tolvajnak, aki lopja a mézüket, s alaposan megbüntették a vakmerőségemet.

Szerencsére az anyám, az akkor eléggé elterjedt tetvesedést megelőző szándékkal folyamatosan kopaszon tartott bennünket. Nullásra nyírva olyan sima volt a fejünk, mint egy tök. S ezúttal ez a szokása kivételesen hasznosnak bizonyult. Mert a kopasz fejemen nem volt nehéz meglátni

a fullánkokat, melyekkel a méhek védték vagyonkájukat.

Amikor az arcom már felvette a pirospaprika színét (a láztól) pánikba esett az „orvoskonzílium”, látva, hogy veszélyes melléfogást követett el. Kezelésbe vettek és csipesszel kerek húsz fullánkot szedtek ki a fejemből. Természetesen maradhatott is benne, de már nem veszélyes mennyiségben. Amit az is bizonyít, hogy csakhamar elfoglaltam helyemet a vajdling mellett, lépesmézadagom jogos jussának érvényesítése végett.

Bennem ez maradt meg Lengyel sógorból. Ezek az emlékek és az a kétely, hogy lehetett egy ilyen embert meggyilkolni.

Kételyemet évtizedek múlva Újbélgárdban egy szomszéd oszlatta el. Egy ember, pontosabban egy állat és ember keveréke. Aki ezt mondta: „Tudja, szomszéd, mi szerbek abban tévedtünk, hogy Horvátországban csak a felnőtteket gyilkoltuk. A gyerekeket nem. Pedig rajtuk kellett volna kezdenünk.”

Később megtudtam, nyugalmazott rendőr, a Goli otokon teljesített szolgálatot s a rabok réme volt. Saját fajtája iránt is hasonló kegyetlenséget gyakorolt, mint amilyent másoknak szánt.

Lengyel sógorral kapcsolatban még annyit, hogy egyik unokája nemrégiben nálam járt Bélgárdban, vendégségben. Neves szabadkai ügyvéd mellett dolgozva, segítségével beszerezte a nagyapja halálára vonatkozó hivatalos írást. Megdöbbenésére azt olvasta benne, hogy nagyapját nem végezték ki, hanem Magyarországra szökött.

Gyilkosai ezzel a hamisítással akarták magukat tisztára mosni. Azt a mondást régóta ismerem, hogy aki hazudik, az lop is, de elfelejtettem, hogy ennek van olyan folytatása: gyilkol is.

Amit ebben az esetben Zenta bizonyít. Unokahúgom, Lengyel sógor unokája mondta el azt is, hogy a zentai temető tömegsírjának márványlapján olvasta nagyapjának nevét, meg Kiss sógorét is. Valószínű, hogy mindkettőjüket odahurcolták, s ott végezték ki.

Lajcsit a falhó állították

A kismiséről, vagyis a magyar miséről jöttem ki az anyámmal a templomból. Azért mondom, hogy a kismiséről, a magyarról, mert vasárnapként nálunk, Nagyfényen volt egy nagymise is. Az a bunyevác mise volt. Tíz órakor kezdődött, hogy a környékbeli tanyai bunyevác népség kényelmesen beérkezessen a faluba. Frissen lakkozott fiákerükkel, csodálatos virágdíszmintájú, selyembe öltözött asszonynépségükkel. Reprezentálva a nagymise jellegét. Amely azért volt nagymise, mert a gazdag tanyavilág miséje volt.

A királyi Jugoszláviában éppúgy, mint Horthynek a nálunk csak rövid ideig tartó Magyarországon, a klérus a hatalom fölött állt. Minek következtében a nagymise Horthy idejében sem volt magyar, hanem bunyevác. Mert a falut övező, terjedelmes tanyavilág gazdag bunyevác családokból állt. Akik mindig többet juttattak az egyház perselyeibe, mint a náluk szegényebb magyarok. Minek folytán, az uralkodó rendszertől és az ország nevével függetlenül, egyházi

ügyekben a joguk is mindig nagyobb volt, mint a miénk.

Azon a vasárnapon a kismiséről kijövet valaki azt mondta, Lajcsit a honvédek falhó állították. Erre nyomban faképnél hagytam az anyámat és „teljes sebességgel” hazairamodtam. Pontosabban az utcánkba, melynek utolsó előtti háza a Turu családé volt.

Lajcsi ott állt a házuk előtt, az utcán, a fal mellett. Négy vagy öt honvéd szuronyt szegezett rá. A statáriális osztág, magyarul, a rögtönítélő bíróság kivégző osztága előtt állt.

Ott vigyorgott a fal mellett, láthatólag fogalma sem volt, mi történik vele. Pedig vele halálosan komoly dolog kezdett történni. A tegnap bevonult honvédség gépfegyvert talált nála. Eredeti brnói, vagyis csehszlovák gépfegyvert, ami a jugoszláv hadsereg fegyvertárának közismert kelléke volt. Nem kellett sok ész ahhoz, hogy a katonák biztosra vegyék, csetniket fogtak el. A jugoszláv hadsereg egyetlen aktív polgári ellenálló szerv tagját.

Lajcsi lakásán valóban ott volt a gépfegyver, s nem is csak ott volt, hanem Lajcsi hencegett is vele, sőt fenyegette a szomszédokat, mondván, olyan fegyvere van, amivel egy óra alatt az egész utcát kinyírhatná.

– Tiszturak, ne lőjék le Lajcsit, mert ártatlan, csak buta! – kiabáltam már messziről. Nálunk, a faluban az ilyenről azt mondják, nem állt kétszer sorban, amikor az észet osztogatták. – Ne lőjék le Lajcsit – kérleltem őket újólá, mert ártatlan, semmi köze semmihez, amivel vádolják. Nemcsak, hogy nem tagja a szerb terrorista csetnikmozgalomnak, hanem azt se tudja, mi fán terem, azt sem tudja, hogy létezik.

Kuss! – szakította meg mondandómat a kivégző osztag őrmestere. Te jössz itt nekünk filozofálni, te kis taknyos csetnikivadék! Gépfegyvert találtunk nála. Tudod, mi az, hogy gépfegyver? – dolyfösködött az őrmester katonai ismereteinek birtokában, gúnyt űzve vélt tudatlanságomból. – Csak nem azt akarod elhíttetni velünk, hogy zongorázni akart vele? Lövésre volt szánva, ránk irányult a csöve!

Ez előtt a katonai logika előtt, be kell vallanom, szó nélkül maradtam. De csak egy pillanatra.

Ha Lajcsit kivégzik, ártatlan gyereket gyilkolnak le – üvöltöttem teli torokkal.

Erre közbelépett a frissen borotvált, városiasan ápolit és elegáns főhadnagy, az osztag parancsnoka.

Azt hiszem, a te falusi megfogalmazásodban te Lajcsi helyett is sorban álltál azon a bizonyos észosztáson. Azon sem csodálkoznék, ha kiderülne, még soron kívül is betolakodtál, mert nagy-szerű, ügyes gyereknek tűnsz. Úgy véded ezt a Lajcsit, mint egy tapasztalt védőügyvéd, pedig nem hiszem, hogy rég kerültél ki az elemi iskola padjaiból. Azt mondd meg, hogy került Lajcsihoz a gépfegyver?

- Éppen azért rohantam ide, hogy megmagyarázzam, de az őrmester kemény „kussal” intett le és nem hagyott szóhoz jutni.

Már megint filozofálsz, de azért most mondd!

Amikor a németek lebombázták Belgrádot, szétesett a jugoszláv hadsereg. A magyar határon rekedt hadtáposok tele voltak mindenféle fegyverrel meg munícióval. A nemzetközi utat a magyar határtól Belgrádig német Stukák tartották állandó megfigyelés alatt. Érthető, hogy

a jugoszláv katonák igyekeztek megszabadulni gyilkos terhüktől. Ha útközben szétdobálják, hazatérésük vádjá alá kerülhetnek volna. Ezért megálltak itt Nagyfényen, a Mikuska kocsmá előtt, s a körülserglett gyerekek között osztották szét terhes rakományukat. Megtehették, mert felnőtt nem is volt közöttük, mi gyerekek pedig örömmel fogadtuk a sokféle fegyvert és hadfölszerelést. Roppant tetszett nekünk, hogy az ország legjobban felfegyverkezett rétegéhez tartoztunk. Mivel Lajcsi volt közöttünk a legidősebb és legerősebb, neki jutott a legnehezebb fegyver. Az a bizonyos gépfegyver, amit találtak nála. Ennyi az egész. Ennyi Lajcsi bűne.

Jó, de kisokos, mivel bizonyíthatnád, hogy elhiggyem a mesédet? Akár ki is találhattad az egészet.

Az első pillanatban ez nehéz kérdés volt a számomra, aztán eszembe jutott.

Lajcsi nem tud lőni semmilyen fegyverrel. Fogalma sincs, hogy kell egy fegyverbe, még pus-kába, nem hogy gépfegyverbe csöbe juttatni a golyót. Ezt ellenőrizheti a főhadnagy úr. Meg van nekem más bizonyítékom is. A Mikuska kocsmá előtt én is megpakoltam mindenféle löszere-rel. Aztán, amikor hazamentem a rakománnyal, eszembe jutott, ha mama meglátja a szerzeményemet, kiveri a lelket belőlem. Fogalma sincs a főhadnagy úrnak, hogy nő létére milyen nehéz keze van. Úgy üt, mint egy kalapács. Amikor eszembe jutott, mekkora pofonokat kapok, ha rájön erre a csínytevésre, kiötlöttem, hogy elásom a „hadfölszerelésemet”. A golyókról tudtam, hogy nem robbannak fel és a nyári konyha fala mentén földeltem el őket. A kézigránáthoz viszont semmit sem értek s nem tudtam, nem robbannának-e föl, ha véletlenül valami nehéz tárgy rájuk esik. Ha viszont felrobbannának, akkor szétlökhetnék az egész vertfalú nyári konyhát. Esetleg akkor, amikor mindannyian vagy bárki közülünk benn van. De a legjobb esetben is összedőlne a vele egy fedél alatt lévő ól, s agyonnyomhatná a kecskénket, amely ott van a jászolhoz kötve, miközben ropogatja a frissen hozott fattyat. Minek folytán napi három liter tejjel fizeti meg igyekezetünket, vagyis az ízletes zöld kukoricafattyat, amit naponta a vállunkon hozunk a Lovas tanyáról.

Most aztán igazán hosszúra nyújtottad a filozofálásodat, de nem látok tárgyi bizonyítékot mindarra, amit elmeséltél.

Ezen egy kicsit eltöprengtem, aztán eszembe jutott:

Megvan! Megvan a bizonyíték. Mivel a kézi-gránátokat nem mertem a nyári konyha falához beásni, ide hoztam őket a járás szélére. Éppen ide, ötven méterre innen. Főhadnagy úr, megmutatom hová.

A tiszt belement a bizonyítási eljárásomba. Katonai ásót kértem. Nem volt nehéz megtalálni az egyébként is csak hevenyészve elásott kézi-gránátokat, mert az ásás helye még friss volt.

Amikor csakugyan előkerültek, a főhadnagy megveregette a vállamat, s azt mondta:

- Remek kölyök vagy! Jogra menj, mert nagy az eszed, meg remek a meggyőző erőd is.

A Lajcsira irányuló szuronyos fegyvereket a főhadnagy azonnal visszarendelte, a mogorva őrmester morgása ellenére. Aki makacsul kitarzott amellett, hogy ezek a csetnikivadékok (már mint Lajcsi meg én) azért mégis gyanúsak.

Lajcsi továbbra is vigyorgott, még akkor is, amikor az anyja, Mária néni megjelent, mondván:

„Mit csináltál már megint, te szerencsétlen?!”

„Én semmit, ezek akartak valamit csinálni velem. A falhó is állítottak, de Pista elintézte az ügyet. Abbahagyták, oszt most itt vagyok.”

Ez volt Lajcsi, Mária néni huszadik gyereke, a legfiatalabb. Aki egymaga annyi gondot okozott neki, mint előtte a tizenkilenc együttvéve.

Azt azonban be kell vallani, hogy Lajcsinak sem volt könnyű. Különösen ilyenkor, kora tavasszal, amikor ott didergett a többi testvérrel a fűtetlen, földes padlózatú szobában. Amikor az áprilisi nap csalogány fénye már azt kezdte üzeni a szobákba zárt gyerekeknek, hogy nemcsak világít, hanem melegít is. Amikor a gyereksereg kezdett kirajzani. Amikor a télen keletkezett jégtáblák már megrepedeztek, de a pocsolyákban a víz közel volt a fagyponthoz.

A Turu gyerekek ilyenkor késhegyre menő harcot vívtak a lábbeliért. Amiből mindig kevesebb volt, mint láb, amire fel kellett volna húzni. Lajcsi verekedésekkel összekötött ravaszságokkal próbált ilyenkor cipőhöz jutni. Néha sikerült, néha nem. Ha nem sikerült, akkor mezítláb rohant bele a falu gyermekserégébe, a jégtáblás pocsolyába. Nem törődve azzal, hogy annak ára lesz. A legjobb esetben láz, meg nátha.

